

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 2 / 2014

ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİK KAVRAMININ YENİDEN TANIMLANMASI VE EŞDEĞERLİK KAVRAMI İLE İLGİLİ SORUNLAR

Arzu ÖZYÖN

Dumlupınar University

Foreign Languages Academy

Department of Modern Languages

ÖZET

Bu çalışma adından da anlaşıldığı üzere çeviri sürecinde sorun yaratan bir kavram olan eşdeğerlik kavramının yeniden tanımlanmasını amaçlamaktadır. Bunun yanında, eşdeğerlik kavramına bağlı olarak ortaya çıkan bazı sorunlara da çalışmada yer verilecektir. Bu sorunlar arasında ilk olarak eşdeğerlik kavramının nasıl tanımlanması gerektiği sorusu gelmektedir. Bu bağlamda, W. Koller, Mona Baker, Eugene Nida, Roman Jakobson, John Cunnison Cadford Peter Newmark, Susan Bassnett, Lawrence Venuti gibi farklı teorisyenlere ait tanımlar verilecek ve günümüzde en yaygın olarak benimsenen tanım ve yaklaşımın hangisi olduğu tespit edilecektir. Bu tespit sırasında, ülkemizde çeviri alanında çalışmalar yapan Mine Yazıcı, İsmail Boztaş, Mustafa Çakır, Yusuf Eradam, Cengiz Tosun, Hanife Alkan gibi araştırmacıların görüşlerinden faydalanılacaktır. Bunun dışında, çeviri sürecinde çevirmenin önemi üzerinde durulacak; çevirmenin sahip olması gereken özellikler verilecek ve çevirmenin her zaman anlam kayıplarına sebep olan bir aracı olmadığı; çevrilemezlik ilkesinin geçerli olduğu bazı durumlarda yaratıcılığı kullanarak sorunlara çözüm bulabileceği ifade edilecektir. Sonraki bölümlerde, çeviride anlam kayıpları ve yalancı eşdeğerler gibi diğer eşdeğerlik sorunlarına da yer verilecek, çalışma günümüzde eşdeğerlik konusunda Nida'nın "eşdeğer etkisi" yaklaşımının, diğer yaklaşımlarla kıyaslandığında daha yaygın biçimde kabul edildiği görüşü ile sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eşdeğerlik, çevirmen, çeviride kayıplar, yalancı eşdeğerlik.

THE REDEFINITION OF THE CONCEPT OF EQUIVALENCE IN TRANSLATION AND THE PROBLEMS ABOUT THE CONCEPT OF EQUIVALENCE

ABSTRACT

As it is understood from the title of the study, it aims to redefine the concept of equivalence. In addition to this, some problems occurring depending on the concept of equivalence will be given place in the study. Among these problems firstly, comes the question of how the concept of equivalence must be defined. In this context, the definitions belonging to different theorists such as W. Koller, Mona Baker, Eugene Nida, Roman Jakobson, John Cunnison Catford, Peter Newmark, Susan Bassnett, Lawrence Venuti will be given and it will be determined that which of these definitions and approaches is the most commonly adopted one. During this determination, the opinions of reserachers studying in the field of translation in our country, such as Mine Yazıcı, İsmail Boztaş, Mustafa Çakır, Yusuf Eradam, Cengiz Tosun, Hanife Alkan will be made use of. Apart from this, the importance of the translator in the translation process will be focused on; the qualities that the translator must have, will be given and it will be expressed that the translator is not always a mediator causing meaning losses; but he is also the one who can find solutions in the situations of untranslatibility by using his creativity. In the latter parts, the other equivalence problems such as meaning losses in translation and false equivalences will be given place. The study will be concluded with the opinion that today, Nida's "equivalent effect" approach is more commonly adopted compared with the other approaches about the concept of equivalence.

Key Words: Equivalence, translator, losses in translation, false equivalence.

1. Giriş

Eşdeğerlik kavramı çeviri sürecinde uzun yıllardır sorun yaratan konulardan biri olmuştur. Çeviri sürecinde kayna metin ile erek metin arasındaki bir tür ilişkiyi ifade eden eşdeğerlik kavramı genel anlamda kaynak metinde anlatılanın en yakın eşdeğerini erek metinde bulmak olarak tanımlanabilir. Daha dar anlamda ise erek metinde kaynak metinde anlatılanın birebir eşdeğerini bulmak olarak adlandırılabilir (bkz. Gündüzalp, 2008: 18).

Bu çalışmanın amacı farklı çeviri ve metin türlerine bağlı olarak değişen eşdeğerlik ölçütlerinin ve dolayısıyla eşdeğerlik kavramının yeniden tanımlanmasıdır. Çeviri süresinde eşdeğerlik kavramının geçmişten günümüze nasıl tanımlandığını ve günümüzde hangi tanımın neden yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktır.

2. Çeviri Sürecinde Eşdeğerlik Kavramı ve Tanımlanması

Çeviri sürecinde “anlam” ve özellikle “eşdeğerlik” kavramları 1950’li ve 1960’lı yıllarda çeviri kuramlarını etkisi altına alıp bu kuramların merkezi haline gelen iki kavram olarak ortaya çıkar ve eşdeğerlik kavramının, çeviri sürecindeki bu merkezi konumu 1970 ve sonrasında da giderek önem kazanmaya devam eder (bkz. Munday, 2001: 35). Bu dönemlerde çeviri ve çeviri çalışmaları ile ilgilenen araştırmacı ve teorisyenlerin makaleleri incelendiğinde bu teorisyenlerin, eşdeğerlik kavramını farklı türlere ayırma ve tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Örneğin W. Koller eşdeğerlik kavramını düzanlamsal, yananlamsal, metin türü gelenekleriyle ilgili, dilkullanımsal ve biçimsel olmak üzere beş gruba ayırarak ayrı ayrı tanımlar. Bir başka teorisyen Mona Baker *In Other Words* adlı kitabında eşdeğerlik kavramına son derece geniş bir biçimde yer vererek bu kavramı kelime seviyesinde, kelime seviyesinin üstünde, dilbilgisel, metinsel ve pragmatik seviyeler olarak adlandırdığı başlıklar altında ayrıntılı olarak tanımlar (bkz. Baker, 1992: 5). Buna karşın Eugene Nida ise aynı kavramı biçimsel ve dinamik eşdeğerlik olmak üzere iki grup adı altında tanımlar ve değerlendirir. Bu çalışma sırasında incelenen makaleler genel olarak Nida’nın biçimsel ve dinamik eşdeğerlik kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Olga Kanelli, Roman Jakobson, Eugene A. Nida ve John Cunnison Cadford gibi teorisyenlerin eşdeğerlik ayrıntılı çalışmalar yaptıklarını belirtirken bu çalışmaların olumsuz yanlarını ve özellikle eşdeğerlikle ilgili çeviri sorunlarına sınırlı ölçüde ve geçici çözümler bulduklarını da ifade eder. Örneğin çeviriyi dil içi, diller arası ve göstergeler arası çeviri olarak üç gruba ayıran Jakobson’un eşdeğerlik anlayışı dilbilime ve özellikle de gösterge bilime dayalı bir anlayış olduğundan fazlasıyla sınırlı bir yaklaşımdır.

Eşdeğerlik kavramını biçimsel ve dinamik eşdeğerlik olarak iki grup altında toplayan Nida ise çalışmalarında İncil çevirilerini dikkate aldığı için, yaklaşımı uygulama alanı açısından sınırlı ve dolayısıyla teorisi de oldukça soyut kalmaktadır. Böyle bir durumda da her metin ve her durum için faydalı olamayacak bir teoriden söz edilebilir.

Catford ise çeviri sürecini kelime bazında ele alarak çeviri sırasında sadece aynı anlamdaki kelimelerin birbirinin yerine geçmesinin yeterli olduğunu ve çevirinin bir makine yardımıyla kolaylıkla yapılabileceği düşüncesini savunur(bkz. Kanelli, 2, 5). Catford'un bu yaklaşımı çevirinin gerçekliğini yansıtmamaktadır ve ürettiği çeviri kuralları gerçek hayattaki çeviri sürecinde yetersiz kalmaktadır.

Çünkü Catford çeviriyi aslında çeviri süreci için büyük önem taşıyan kültürden ve insanlardan kopuk, bağımsız bir olgu olarak ele alınır. Bu nedenle onun teorisinin de gerçek hayattaki uygulamalar için yetersiz kalacağı söylenebilir.

Bu üç teorisyen arasında özellikle Eugene Nida'nın eşdeğerlik kavramı ile ilgili ayrıntılı çalışmaları eksik yönleri olmasına rağmen üzerinde durulmaya değer çalışmalardır. Eşdeğerlik kavramını biçimsel ve dinamik eşdeğer olarak iki gruba ayıran Nida için biçimsel eşdeğerlik kaynak dildeki iletinin hem biçim hem de içerik olarak hedef dile aktarılmaya çalışılmasıdır. Elbette Nida biçim ve içerik açısından eşdeğerlikten söz ederken, diller arasında bire bir eşdeğerler olamayacağını, bu nedenle çeviri metnin orijinal metinle bire bir aynı değil ancak yakın ya da benzer olacağını ve çevirmenin kendi yorumunu çeviriye katmasının kaçınılmaz olduğunu da eklemektedir.

Dinamik eşdeğerlik söz konusu olduğunda ise iki dil veya metin arasında biçim ve içerik açısından yakınlık kurmaktan çok, orijinal metnin okuru üzerinde bıraktığı etkiyi çeviri metnin kendi okuru üzerinde bırakabilmesi önem kazanmaktadır. Burada iletinin hedef dil okurları tarafından anlaşılabilmesi için kaynak dilin kültürel yapılarının anlaşılmasına gerek yoktur. Buna rağmen Nida, kültürel farklılıkların dilbilimsel farklılıklardan daha çok sorun yarattığını, kültürler arasındaki benzerliklerin, çeviride içerik açısından paralellik sağlayarak çeviri sürecine katkıda bulunduğunu ve kaynak dil ile hedef dil arasındaki dilbilimsel ve kültürel uzaklık azaldıkça çeviride karşılaşılan ciddi problemlerin sayısının da azaldığını ifade eder. Nida geçtiğimiz elli yıl içinde biçimsel eşdeğerlikten dinamik eşdeğerliğe- yani Nida'nın ifadesiyle "eşdeğer etkisi"ne- doğru bir geçiş olduğunu vurgulayarak bu tür eşdeğerliğin çeviri sürecinde daha sık tercih edilip kullanıldığını belirtir (bkz. Nida, 1964: 126, 129-130 çev. AÖ). Roman Jakobson da bu noktada Nida ile aynı görüştedir. O da Nida'nın açıklamasına benzer şekilde çeviri sırasında kod-birimlerin değil, bir dilde verilmek istenen mesajın bir bütün olarak diğer dilde karşılık bulabileceğini savunur (Jakobson, 2000: 114). Başka bir deyişle, bir dildeki ifade ve cümlelerin kelimesi kelimesine başka bir dilde karşılığını bulmak mümkün değildir. Nida'nın çeviri sırasında bire bir eşdeğerliklerin sağlanamayacağı konusundaki görüşü Mona Baker tarafından da destek bulur.

Baker çeviri sürecinde eşdeğerliğin bir dereceye kadar sağlanabileceğini, fakat bu kavramın çok çeşitli dilbilimsel ve kültürel faktörlerin etkisi altında olduğundan her zaman değişken olduğunun unutulmaması gerektiğini vurgular (bkz. Baker, 1992: 6).

Cengiz Tosun da “Çeviride Anlam Boyu” adlı makalesinde eşdeğerliği “anlatım özdeşliği” olarak tanımlarken, “[b]ir başka anlatımla eşdeğerliği, özgün metnin kendi dilinin okuru üzerinde yaptığı etkinin çeviri metni okuyan amaç dil okuyucusu üzerinde de yapabilmesi diye de açıklayabiliriz” der (Tosun, 1991: 98). Görüldüğü gibi Tosun, Nida’nın “dinamik eşdeğerlik” ya da “eşdeğer etkisi” tanımını fazlasıyla benimsemiştir. Nida’nın çeviride bire bir eşdeğerlik sağlamanın mümkün olmadığını görüşüne de katılan Tosun çevirinin özgün yapıtın aynısı değil, sadece okuru özgün yapıta götüren bir araç olduğunu ifade eder (bkz. Tosun, 1991: 102). Cengiz Tosun gibi Nuray Cihan Gündüzalp de “[m]etin türlerine göre farklı eşdeğerlik ölçütleri sunulsa da genel anlamda eşdeğerlik, özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesi” şeklinde bir tanım yaparak Nida’nın tanımının genel anlamda kabul gören bir tanım olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır (Gündüzalp, 2008: 18).

Yusuf Eradam da çevirmenin özelliklerine ve üzerine düşen görevlere yer verdiği makalesinde “[v]e böylece, [çevirmen] okur- alıcısına özgün metnin/iletinin kendisine verdiği zevki tattırabilmeli, biçem yaratabilmeli” ifadesini kullanarak bir çeviri çalışmaları araştırmacısı olarak Nida’nın eşdeğerlik tanımını benimsediğinin altını çizer (Eradam, 1991: 71). Bu konuda bir deney niteliğindeki bilimsel araştırmasının sonuçlarını sunan Ivan Vazquez Burgos ve Viviana Lizeth Bello Jaimes’e göre de Nida’nın dinamik eşdeğerlik tanımı ve kuramı günümüzde en çok benimsenen ve uygulamaya geçirilen kuramdır. İki araştırmacı bu kuramın kullandıkları deney grubu tarafından tercih edilme sebebini, kuramın kültür ile ilişkisine ve “doğallık” ilkesine bağlamaktadırlar. Çünkü onlara göre çeviri iki kültür arasında aracılık yapma, bir kültürü diğerine açıklama; daha doğrusu kaynak kültür ile erek kültürün karmaşık bağlantılarını, ihtiyaç ve taleplerini birbirlerine açıklama aracıdır (bkz. Burgos/Jaimes, 2007: 426). Yani dinamik eşdeğerlik bir kültürden diğerine ileti aktarımını mümkün kılar. Bunun yanında Burgos ve Jaimes çevirmenin, dinamik eşdeğerlik sayesinde orijinal metnin ana fikrini değiştirmeden iletiyi kolay ve “doğal” bir şekilde ifade edebildiğini belirtir (bkz. Burgos/Jaimes, 2007: 432). Cengiz Tosun da çeviri-dil-kültür üçgenine vurguda bulunarak Burgos ve Jaimes’inkine benzer bir tanım yapar: “Çeviri her şeyden önce kaynak ve amaç dil arasında bir yakınlaşma, alışveriş, karşılama, işlem ve süreç gerektirdiğinden genelde dilin işlevi, kullanımı, kavram zenginliği ve kültür kalıpları çok büyük önem taşır” (Tosun, 1991: 95). Tosun’un ifadesi de yine Nida’nın kuramının kültürle olan ilişkisinden dolayı tercih edildiğine işaret eder.

Venuti ise Nida'nın dinamik eşdeğerliğini pragmatik eşdeğerlik olarak adlandırır ve Nida'nın kuramının "doğallık" yönünün altını bir kez daha çizer. Ona göre kaynak metni, dinamik (pragmatik) eşdeğerlik kullanarak erek dil ve kültürün değerlerine göre yeniden ve doğal bir biçimde yorumlamak mümkün olmaktadır, öyle ki çevirinin çeviri olduğu çoğu zaman hissedilmez (bkz. Venuti, 2000: 122). Nida kendi makalesinde de kuramının kültür ile ilişkisine-bu kuram ile çevirinin, okurun kendi kültürü bağlamında yapılmaya çalışıldığına- ve dinamik eşdeğerliğin çeviride ifade doğallığını amaçladığına değinir (bkz. Nida, 2000: 129).

Cary de eşdeğerliklerin, "iki metnin doğasına, hedeflerine, iki halkın kültürleri arasında var olan ilişkilere, ahlaki, düşünsel, duygusal ortamlarına, kaynak ve erek metinlerin yazıldığı sürece özgü tüm olasılıklara bağlı" olduklarının altını çizerek aslında eşdeğerlik konusunda dilsel kültür, toplumsal kültür, maddi kültür, dinsel kültür ve çevresel kültüre dikkat çeken Nida ile benzer bir yaklaşım ortaya koymaktadır (Cary, 1996: 19 akt. Gündüzalp, 2008: 19).

Nida'nın yukarıda sözünü ettiğimiz "eşdeğer etkisi" ifadesine değinen Peter Newmark, çeviri sürecinde metin türü ve içeriğini, bunun yanında okur kitlesinin özelliklerini göz önünde bulundurmak gerektiğini vurgular. Örneğin bir oyun metninde açıkça söylenmemiş ya da üstü kapalı olarak söylenmiş olan ifadenin aynı şekilde çevrilmesi gerektiğini açık açık söylenmemesi gerektiğini belirtir. Ancak orijinal metinde anlaşılabilirlik konusunda herhangi bir sorun veya eksiklik varsa çevirmenin buna çeviri sürecinde açıklık getirebileceğinin altını çizer. Bunun yanında orijinal metnin çevrilmesi sırasında okur kitlesinin de göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çeken Newmark, gerekirse okur düzeyine göre çevirmenin açık, basit ve kısa ifadeler kullanabileceğini söyler. Peter Newmark tam anlamıyla olmasa da, çeviri-kültür ilişkisine yaptığı vurgu ve "kültürel eşdeğerlik" adı altında yaptığı tanımla Nida'nın dinamik eşdeğerlik kuramını destekler. Newmark kültürel eşdeğerliği, kaynak dildeki kültürel kelimenin, hedef dildeki kültürel karşılığı olarak tanımlar (bkz. Newmark, 1988: 83). Yani çeviri sürecinde, özellikle bire bir eşdeğerliklerin bulunamadığı durumlarda kaynak dildeki kelime ya da ifade yerine erek dildeki benzer kültürel başka bir kelime ya da ifadenin kullanılabileceğinin altını çizer. Bu şekilde de bir anlamda doğallık sağlanmış, çevirinin çeviri olduğunun anlaşılmasının önüne geçilmiş olur. O halde, Nida'nın dinamik eşdeğerlik ya da eşdeğer etkisi kuramının günümüzde oldukça kabul gören bir kuram olmasının, çeviri sürecinde özellikle kültürel öğelerin aktarımında kolaylık ve doğallık sağlaması ile ilgili olduğu söylenebilir.

3. Çeviri Sürecinde Çevirmenin Önemi

Çeviri sürecinde hangi kuramın kullanılacağına ya da çevirinin nasıl yapılacağına karar vermede çevirmenin etkisi de düşünüldüğünde, Nida'nın dinamik eşdeğerlik tanımı içinde çevirmenin rolü ve önemine de değinilmelidir. Gündüzalp'e göre çeviri süreci kaynak metni çözümleme ve daha sonra da yeniden yaratma aşamalarını içerir. Bu süreçte “[ç]evirmen, yazar ile erek dil okuru arasında aracı rolünü oynar. Metin içindeki tümceyi, tümce içindeki sözcüğü çözümlmek, anlamlandırmak ve yapıyı yeniden başka bir dilde kurmak çevirmenin işidir” (Gündüzalp, 2008: 20, 22). Buna bağlı olarak çevirmenin sahip olması gereken özelliklere değinen Gündüzalp Nida'nın belirlediği çevirmenden beklenen özellikleri sıralar:

1. Her iki dilin dilsel yapılarını çok iyi kavramış olmalıdır.
2. Sözlüksel öğelerin anlamlarını tam olarak anlamalıdır.
3. Yeni biçimleri aktarabilecek yaratıcılığa sahip olmalıdır (Nida, 2004: 101-102 akt. Gündüzalp, 2008: 22).

Bu özellikler arasında çeviri çalışmaları teorisyenlerinin ve araştırmacıların en çok üçüncü özellik üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Örneğin Cengiz Tosun, çevirinin ancak çevirmenin metni çözümlemesi ve yorumlaması, yani yaratıcılığını kullanması ile mümkün olacağını ifade eder (bkz. Tosun, 1991: 102, 103). Yusuf Eradam da benzer şekilde çevirmenlik eğitimi alan öğrencilere “yorumlama”, “yeniden kodlama”, “yeniden üretme” gibi becerilerin mutlaka kazandırılması gerektiğini ifade ederken, aslında çevirmenin yaratıcılığa sahip olması gerektiğine dikkati çeker (bkz. Eradam, 1991: 70). Bu durumda çevirmen metni doğru bir biçimde çözümlayebilmeli, anlamlandırabilmeli ve yeniden bir çeviri metin üretebilmelidir. Bu süreçte de çevirmen aslında hem iyi bir okur hem de bir anlamda iyi bir yazar olabilmelidir.

Susan Bassnett da özellikle “çevrilemezlik” ilkesinin geçerli olduğu durumlarda çevirmene önemli bir görev düştüğünü, çünkü çevirmenin çevrilemeyen metinler için çözüm bulmada yaratıcılıklarını kullanmaları gerektiğini vurgular. Ona göre çevirmen sadece anlam kayıplarına sebep olan bir aracı değildir; tam tersine zaman zaman kusurları, belirsizlikleri bulunan orjinal metni açıklığa kavuşturup zenginleştirebilir (bkz. Bassnett: 2002: 38, 44). O halde çevirmenin aslında gerektiğinde yorumlama ve yeniden yaratma özgürlüğünü kullanabileceğini, bu sebeple de çevirinin ne kadar orjinal metne bağlı görünse de aslında ondan farklı yeni bir metin olduğunu söyleyebiliriz.

Peter Newmark da çevirmenin bu tür özgürlüklere sahip olması gerektiği konusunda Bassnett'ı destekler. Newmark, orjinal metinde anlaşılabilirlik konusunda herhangi bir sorun veya eksiklik varsa çevirmenin yaratma konusundaki özgürlüğünü kullanarak, yani kendi yorumunu katarak buna çeviri sürecinde açıklık getirebileceğinin altını çizer. Bunun yanında orjinal metnin çevrilmesi sırasında okur kitlesinin de göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çeken Newmark, gerekirse okur düzeyine göre çevirmenin açık, basit ve kısa ifadeler kullanabileceğini söyler (Newmark, 1988: 80).

Nida da "Principles of Correspondence" adlı makalesinde diller arsında bire bir eşdeğerlikler olamayacağı için çeviri metnin orijinal metinle bire bir aynı değil ancak yakın ya da benzer olabileceğini ve çevirmenin kendi yorumunu çeviriye katmasının kaçınılmaz olduğunu eklemektedir (bkz. Nida, 2000: 126).

Burgos ve Jaimes de çeviri sürecinde çevirmenin ve onun yaratıcılığının ne denli önemli olduğuna işaret eder ve çeviri sürecinde kaynak dilin anlaşılması, çözümlenmesi ve yeniden yapılandırılması gerektiğinin; ancak bu şekilde çeviri metnin, orjinal metnin okuru üzerinde yarattığına benzer bir etkiyi, erek dil okuru üzerinde yaratmayı başarabileceğinin altını çizer (bkz. Burgos/Jaimes, 2007: 427).

Mine yazıcı ise bir yandan hem eşdeğerlik kavramının zaman içinde hangi süreçlerden geçtiğini, hem de bu süreçte çevirmenin öneminin nasıl giderek arttığını aşağıdaki sıralama ile ifade eder:

1. Eşitlik aşaması: kaynak metinle erek metin arasında bire bir eşdeğerlik düşüncesinden yola çıkılır.
2. Benzerlik aşaması: Birbiriyle aynı dil ailesinden gelmeyen dillerde ara süreç olarak "çevrilemezlik" kavramının gündeme gelmesiyle birlikte çeviride "eşitlikten" çok "benzerlik" olabileceği düşüncesinin ortaya çıkması aşamasıdır.
3. Farklı düzlemlerde eşdeğerlik aşaması: eşdeğerliği sadece dil düzleminde sınırlı tutmak yerine biçimsel ve edimsel düzlemlerde de tanımını yapma aşamasıdır.
4. Farklı eşdeğerlik aşamalarının hiyerarşik sıralamaya konulması aşaması: [F]arklı düzlemlerde eşdeğerlik tanımlarına girmek yerine çevirinin amacına ve bağlamına uygun olarak her düzlemde eşdeğerliğin aşamalı olarak yerine getirilmesi düşüncesinin yaygınlaşması aşamasıdır.
5. Eşdeğerliğe çevirmenin karar vermesi aşaması: Bu son aşama çevirmenin profesyonel konuma çıktığı aşamadır (Yazıcı, 2007: 30, 31).

Burada da görüldüğü gibi Mine Yazıcı bir yandan eşdeğerlik kavramının tanımının zaman içinde “aynılık, eşitlik” anlayışından “çevirmenin yaratıcılığı” anlayışına doğru nasıl evrim geçirdiğini gözler önüne sererken, diğer yandan verdiği son aşama ile çevirmenin, onun karalarının ve yaratıcılığının günümüzde çeviri sürecinde son derece büyük bir öneme sahip olduğuna dikkati çekmektedir.

4. Çeviride Anlam Kaybı

İsmail Boztaş ise “Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar” isimli makalesinde yine benzer şekilde eşdeğerlik konusunu sınırlandırarak şiir çevirisindeki ikilemelerin eşdeğerlikleri üzerinde durmaktadır. Türkçede düzyazı ve şiirlerde çok sık kullanılan ikilemelerin İngilizceye çevrilmesi sırasında güçlükler yaşandığını belirten Boztaş, genel olarak ikilemelerin İngilizcede tam eşdeğerliklerinin bulunmadığını ve bu durumun çeviri sırasında anlam kaybına neden olduğunu vurgular.

Boztaş’ın da değindiği çeviride anlam yitimi ya da kayıp sorunu üzerinde duran bir başka teorisyen de Susan Bassnett’tir. Çeviri sürecinde eşdeğerlik kavramının benzerlik ya da aynılık arayışı olmaması gerektiğinin altını çizen Bassnett kelimelerin, özellikle de metafor ve deyimlerin çevirisinin kültüre bağlı olduğunu ifade eder (bkz. Bassnett, 2002: 33).

Eşdeğerlik kavramına Nida’nın “eşdeğer etkisi” ifadesi doğrultusunda yaklaşan Bassnett, kaynak dildeki metnin okuru üzerinde yarattığı etkiyi, hedef dildeki çevirinin de aynı şekilde kendi okuru üzerinde yaratması gerektiğini savunur. Çeviri sürecinde çevirmenin yaratıcı olması gerektiğine ve çeviride kayıpların az da olsa kaçınılmaz olduğuna değinen Bassnett, araştırmacıların eşdeğerlik konusunda genellikle kayıplar üzerinde durduğunu, ancak kayıplar yanında ortaya çıkabilecek kazançlardan da söz edilmesi gerektiğine vurgu yapar. Bu bağlamda Bassnett, çevirmenin orijinal bir metnin anlam kaybetmesine sebep olabileceği gibi çeviri süreci sonunda seyrek de olsa orijinal metni zenginleştirebileceğini ya da bazı durumlarda metni anlaşılır kılabileceğini ifade eder. Çeviride kayıp olarak görülen bazı şeylerin aslında hedef dilde başka bir şeyle yer değiştirebileceğini ya da başka bir şekilde telafi edilebileceğini belirtir. Örneğin, İngilizcedeki “water” ve “light” kelimeleri için kullanılacak çok sayıda kelime olması, Fransızcada ekmek çeşitleri için kullanılacak kelime sayısı fazlalığının çevirmen için sorun yaratabileceği gibi bazı durumlarda tam tersine çeviriyi zenginleştirebileceğini vurgular (bkz. Bassnett, 2002: 38, 39).

5. Çeviride Yalancı Eşdeğerler

Eşdeğerliklerin çeviri sürecinde kullanımına ilişkin sık olarak karşılaşılan bir başka sorun da “yalancı eşdeğerler” sorunudur. Bu konuda lehçeler arası aktarımlarda yalancı eşdeğerler üzerinde duran Hanife Alkan yalancı eşdeğerlerin “iki leçede görünüşte aynı, anlamca farklı olan kelimeler” olduğunu belirtir ve yalancı eşdeğerler kavramının literatürde sahte karşılıklar, sözde denkteşler, biçimdeş sözcükler, biçimsel eşteş sözcükler, yalancı eşteş, yanıltıcı eşteş ya da aldatıcı kelimeler gibi başka terimlerle de karşılandığını da ifade eder. Alkan yalancı eşdeğerli kelimelerin “akraba diller ve aynı dilin lehçeleri arasında eş seslilik, çok anlamlılık, anlam değişimleri gibi dilbilimsel etkilerle ve alıntı kelimelerle” ortaya çıktığına dikkati çeker (Alkan, 2012: 673, 674).

Yalancı eşdeğerlikler konusuna “çeviride eşdeğerliği etkileyen dilsel tuzaklar” olarak yaklaşan Mustafa Çakır’ın bu konuda verdiği örnekler oldukça açıklayıcıdır. Çakır İngilizcede kullanılan sözdizimlerinde “hot” kelimesinin Türkçedeki aynı sözdizimlerinde farklı kelimelerle karşılık bulduğunu vurgular. Örneğin, İngilizcedeki “hot coffee” ifadesi Türkçeye “sıcak kahve” olarak çevrilirken, “a hot discussion” ve “hot music” ifadeleri sırasıyla “hararetli tartışma” ve “coşkulu müzik” olarak çevrilmelidir. Bu durum da bir kelimenin farklı bağlamlarda farklı anlamlarla kullanılabilmesine dikkat çeker (bkz. Çakır, 1996: 99, 100). Yani tek bir “hot” kelimesi içinde kullanıldığı bağlama göre “sıcak, hararetli ve coşkulu” olarak Türkçeye çevrilebilmektedir. Bu tür çok anlamlı kelimeler dışında Türkçedeki yüz örneğinde (çehre, yüzmek, sayı sıfatı anlamları) olduğu gibi eşsesli kelimeler de bir dizi çeviri sorunundan biridir (bkz. Çakır, 1996: 101).

6. Sonuç

Sonuç olarak, çeviride eşdeğerlik sorununa kesin olarak bir çözüm bulunamamakla beraber, bütün bu bilgiler ışığında günümüzde eşdeğerlik tanımının aynılık ve eşitlik anlayışından oldukça uzak bir tanım olduğu söylenebilir. Son yıllarda üzerinde en fazla durulan ve benimsenen yaklaşım, Nida’nın “eşdeğer etkisi” ifadesine dikkat çektiği dinamik eşdeğerlik bağlamında, kaynak metnin okuru üzerinde yarattığı etkiyi aynı şekilde hedef dildeki metnin de kendi okuru üzerinde yaratması gerektiğini savunan yaklaşımdır. Burada önemli olan kelimeler arasında benzerlik ya da aynılık arayışı değil, iki farklı dildeki metnin farklı iki kültür üzerinde yarattığı etkinin aynı ya da benzer olmasıdır.

Bu durumda, çevirmenin eskiden olduğu gibi sadece iki dil ile ilgili bilgisi son derece yetersiz kalacağından, her iki kültür ile ilgili bilgisinin ve bunun yanında çevirisini yaptığı metin türü ile ilgili bilgisinin de yeterli olması ve çevirmenin yaratıcılığı çeviri sürecinde büyük önem taşımaktadır. Nida'nın özellikle dinamik eşdeğerlik kavramının benimsenmesinin sebeplerinin dinamik eşdeğerliğin kültür ile bağlantısının yanı sıra kolay ve doğal bir çeviri yapmayı mümkün kılması olduğu sonucuna varılabilir.

Kaynakça

Alkan, Hanife. "Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi- Özbek Türkçesi-Uygur Türkçesi Fiil Örneği)". Turkish Studies. Volume7/4, Fall 2012, p. 671-688.

Baker, Mona. **In Other Words. A Coursebook on Translation**. Routledge: London and New York, 1992.

Bassnett, Susan. **Translation Studies**. London and New York: Routledge, 2002.

Boztaş, İsmail. "Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Cilt 10, Sayı 2, Aralık 1999, s. 55-65.

Bulut, Türkyay. "Çeviride Eşdeğerlik: Eğretilenmeler". Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 21, Sayı1, 2012, s. 75-82.

Burgos, Ivan Vazquez/Jaimes, Viviana Lizeth Bello. "The Importance of Dynamic Equivalence When Translating Cultural Texts", Memorias Del III Foro Nacional De Estudios En Lenguas. Fonael, 2007.

Çakır, Mustafa. "Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri". Anadolu Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6, Sayı 1, Bahar 1996, s. 93-107.

Eradam, Yusuf. "Nasıl Çevirsem de Kuramsızlığı Kurumlaştırsam?", Çağdaş çeviri Kuramları ve Uygulamaları Semineri Bildiriler Kitabı. Hacettepe Üniversitesi. Mütercim Tercümanlık Bölümü. Ankara, 1991: 63-74.

Gündüzalp, Nuray Cihan. **Charles Baudelaire'in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme** (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. Adana, 2008.

Jakobson, Roman. "On Linguistic Aspects of Translation", The Translation Studies Reader. Ed. Lawrence Venuti. Routledge: London and New York, 2000.

Kanelli, Olga. "Notions of Equivalence: Early Interest Among Translation Theorists". <http://ejournals.lib.auth.gr/poliphilos/article/view/71/76>

Munday, Jeremy. **Introducing Translation Studies: Theories and Applications**. Routledge: London and New York, 2001.

Newmark, Peter. **A Textbook of Translation**. Prentice Hall: New York and London, 1988.

Nida, Eugene. "Principles of Correspondence", The Translation Studies Reader. Ed. Lawrence Venuti. Routledge: London and New York, 2000.

Tosun, Cengiz. "Çeviride Anlam Boyu", Çeviribilim ve Uygulama Dergisi. Hacettepe Üniversitesi. Mütercim Tercümanlık Bölümü. Ankara, 1991: 95-103.

Venuti, Lawrence (ed.). **The Translation Studies Reader**. Routledge: London and New York, 2000.

Yazıcı, Mine. **Yazılı Çeviri Edinci**. Multilingual Yayıncılık. İstanbul, 2007.